

τρικού» η τελετουργία δεν μπορεί να αποκλειστεί, παρά μόνο αυθαίρετα, βλ. W. Puchner, *Brauchtumserscheinungen im griechischen Jahreslauf und ihre Beziehungen zum Volkstheater*, Wien 1977, σσ. 335-353).

Όλ' αυτά θα μπορούσε να τα έχει τονίσει ένας πρόλογος της επανέκδοσης, για να κατανοήσει ο αναγνώστης, τι ακριβώς κρατάει στα χέρια του, για να καταλάβει την ιστορική κριτική του πρωτοποριακού αυτού βιβλίου, στο λεπτό και ψιλό χαρτί της μεταπολεμικής εποχής, άριστο δείγμα του ερευνητικού κι επιστημονικού ήθους, που δεν επιηρεάζεται, στο μόχθο και στα αποτελέσματά του, από τα όποια γεγονότα. Σήμερα δεν διαβάζουμε το μικρό αυτό βιβλίο μόνο με την απόσταση των 50 και περισσότερων χρόνων, αλλά και υπό το φως της υπόλοιπης εργασίας της έξοχης λαογράφου, και βλέπουμε, πως εν σπέρματι όλα υπάρχουν ήδη εδώ, στο πρώτο της δημοσίευμα.

ΒΑΑΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

RODERICK BEATON

An Introduction to Modern Greek Literature
Oxford, Clarendon Press 1994, σελ. IX, 426, 2 χάρτες.

RODERICK BEATON

Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία. Ποίηση και πεζογραφία, 1821-1992.
Μετάφραση Ευαγγελία Ζούργου - Μαριάννα Σπανάκη, Αθήνα, Νεφέλη 1996. Σελ. 457.

Ο Roderick Beaton, καθηγητής στην έδρα του Αδαμάντιου Κοραή για Modern Greek and Byzantine History, Language and Literature στον King's College στο Λονδίνο, είναι γνωστός για τις εργασίες του για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι, τον ακριτικό κύκλο, το βυζαντινό και νεοελληνικό μυθιστόρημα, το ρομαντισμό, για το Σολωμό, τον Καβάφη, το Σεφέρη κτλ. (R. Beaton, *Folk Poetry of Modern Greece*, Cambridge U.P. 1980, «Realism and Folklore in Nineteenth-Century Greek Fiction», *Byzantine and Modern Greek Studies* 8, 1982/83, σσ. 103-122, «The Oral Traditions of Modern Greece», *Oral Tradition* (Columbia, Mass.) 1, 1986, σσ. 110-133, «Dionysios Solomos: The Tree of Poetry», *Byzantine and Modern Greek Studies* 2, 1976, σσ. 161-182, (ed.), *The Greek Novel: A. D. 1-1985*, London/Sydney 1988, *The Medieval Greek Romance*, Cambridge U. P. 1989, *George Seferis*, Bristol 1991, «Romanticism in Greece», in: R. Porter/M. Teich (eds.), *Romanticism in National Context*, Cambridge U.P. 1988, σσ. 92-108 κτλ.): εδώ παρουσιάζει μιαν εποπτική «Εισαγωγή» στη νεοελληνική λογοτεχνία από το '21 έως σήμερα, η οποία σ' αυτή τη μορφή δεν υπήρχε ως τώρα (βλ. Γ. Κεχαγιόγλου, «Οι ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας», *Μαντατοφόρος* 15, 1980, σσ. 5-66). Αποτελείται από σύντομες αλλά ευαίσθητες και διεισδυτικές αναλύσεις έργων και συγγραφέων, και απευθυνόταν αρχικά σ' ένα αγγλόφωνο κοινό. Υπάρχει τώρα και σε ελληνική μετάφραση. Ο Beaton περιορίζεται σε ποίηση και πεζογραφία, όπως συνηθίζεται ευρέως στις ιστορίες της νεοελληνικής ιστορίας, οι οποίες αφήνουν την ενασχόληση με το δράμα στη θεατρολογία (παρόμοια και ο Γ. Βελουδής, *Germanograecia. Deutsche Einflüsse auf die neugriechischen Literatur 1750-1944*, 2 τόμ. Amsterdam 1983, όπου το «δράμα» δεν αναλύεται ως μια κατηγορία της λογοτεχνίας, αλλά βρίσκεται στο τμήμα «θέατρο»). Αυτό βέβαια δεν

αναταποκρίνεται σε κανένα ευρωπαϊκό «έθος», όπου το δράμα αποτελεί αναφαίρετο μέρος της φιλολογίας και της λογοτεχνικής κριτικής: άλλωστε η αιτιολόγηση της επιλογής του αποκλεισμού του δράματος δεν ικανοποιεί: «Κάτι που ίσως δυσανεχθεί πολλούς αναγνώστες είναι ότι από το βιβλίο αυτό απουσιάζουν οι αναφορές στην πριν το 1800 λογοτεχνία και γενικά στο θέατρο. Όσον αφορά στη λογοτεχνική παραγωγή, έχει ήδη δικαιολογηθεί η στάση μου. Ο αποκλεισμός του θεάτρου και όλων σχεδόν των θεατρικών έργων, είτε προορίζονταν για σκηνική παρουσίαση είτε όχι, είναι δυσκολότερο να δικαιολογηθεί θεωρητικά. Μια ικανοποιητική διαπραγμάτευση του θέματος ή θα αύξανε υπερβολικά τις διαστάσεις του βιβλίου ή θα περιόριζε την ανάλυση των άλλων τομέων. Μπροστά σε αυτό το δίλημμα, προτίμησα να εξετάσω διεξοδικότερα την ποίηση και την πεζογραφία, τα δύο κυρίαρχα στην ελληνική λογοτεχνία είδη, όπως φαίνεται και από όλες τις Ιστορίες που κυκλοφόρησαν τον 20ό αιώνα. Η 'λογοτεχνία' του τίτλου, λοιπόν, αναφέρεται στα δύο αυτά είδη, και από τη στιγμή που το αποφάσισα, έμεινα όσο μπορούσα πιστός. Ένα άλλο ελαφρυντικό θα μπορούσε να είναι το εξής: μέχρι το 1940, και με ελάχιστες διακεκριμένες εξαιρέσεις, το ελληνικό θέατρο υστερούσε σε σχέση με την ποίηση και την πεζογραφία. Αυτό αποδεικνύεται από το μικρό αριθμό θεατρικών έργων, γραμμένων πριν από το 1940, που παρουσιάστηκαν στη σκηνή ή επανεκδόθηκαν μετά. Κατά πόσο αυτό οφείλεται στις πρακτικές συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την εποχή στο ελληνικό θέατρο, στους ατάλαντους συγγραφείς, στην αδιαφορία του κοινού ή, τέλος, στην ολιγορία των νεότερων συγγραφέων και κριτικών, που ίσως αναζητούσαν κάτι διαφορετικό από αυτό που έβρισκαν, δεν μπορεί, βέβαια, να προσδιοριστεί εδώ. Πάντως, η κατάσταση μετά τη δεκαετία του 1940 άλλαξε και δεν έχω καμιά αμφιβολία ότι σε μια διεξοδική εξέταση της λογοτεχνίας αυτής της περιόδου το θέατρο θα καταλάμβανε ισότιμη θέση. Κάτι όμως που δεν συνέβη στο βιβλίο αυτό, λόγω της ειδολογικής της προσέγγισης στο θέμα» (σσ. 34 εξ.). Στα αγγλικά το χωρίο έχει ως εξής: «Of the genres not given consideration in this book the most surprising to many readers will be drama. Despite a promising start in the 1830s with two plays in the relatively new medium of prose, which have held their place in the canon ever since, Greek theatre in the nineteenth century signally failed to live up to this early promise. Few plays written before 1940 have been regularly performed and reissued in new editions» (σ. 5). Αυτό βέβαια δεν αληθεύει ο' αυτή τη διατύπωση. «To what extent this is due to the practical conditions obtaining in the Greek theatre at the time, to the lack of talent among writers, the indifference of audiences, or even the neglect of late writers and critics who may have been looking for something different from what they found, cannot be determined here. In any case the history of Greek theatre in modern times has tended to be regarded as a separate subject, and for good or ill I have respected that division» (σ. 5).

Ως μάρτυρες γι' αυτή την απόφαση επικαλείται το Λάσκαρη και το Σιδέρη, καθώς και αποσπασματική εργασία της Α. Βασιλοπούλου-Halls, *Modern Greek theater. Roots and blossoms*, Athens 1982. Στην αγγλική έκδοση αναφέρεται ρητά, ότι δεν ήταν αισθητικά τα κριτήρια, που οδήγησαν στον αποκλεισμό του ενός ή του άλλου έργου (σ. 6). Ο αποκλεισμός ολόκληρου του τρίτου λογοτεχνικού είδους έχει κατά τη δική του ομολογία δύο συνέπειες: ότι δεν γίνεται καμιά παρουσίαση του μεταπολεμικού δράματος, για το οποίο δεν ισχύουν οι επιφυλάξεις του (βλ. παραπάνω) (κατ' αυτόν τον τρόπο αποκλείονται μερικές δεκάδες δραματογράφοι, που αποκλειστικά ή σχεδόν αποκλειστικά θεατεύουν το λογοτεχνικό αυτό είδος), και μερικοί συγγραφείς, όπως ο Τερζάκης, η Λυμπεράκη η άλ-

λοι, που αναφέρονται μόνο για τα πεζογραφικά τους έργα· επίσης δεν αναλύονται ποιητικά δράματα όπως του Καζαντζάκη, του Σικελιανού, του Πρεβελάκη κτλ. Κατ' αυτόν τον τρόπο όμως αναλύονται μεγάλες λογοτεχνικές προσωπικότητες κατά τρόπο αποσπασματικό, γιατί τόσο για τον Καζαντζάκη όσο και για το Σικελιανό το δραματικό τους έργο κατέχει κεντρική θέση στο ουνετε τους.

Πρόκειται λοιπόν για κάπως ατυχής επιλογή, η οποία μάλλον λήφθηκε για πρακτικούς λόγους (έλλειψη βασικών βοηθημάτων στο χώρο αυτό· ο Σιδέρης σήμερα, ειδικά στο χώρο της δραματογραφίας, πρέπει να θεωρηθεί πεπαλαιωμένος), αλλά διακινεί μια κατάσταση, η οποία δημιουργήθηκε στην Ελλάδα από συγκεκριμένες ιστορικές αιτίες: στις λογοτεχνικές ιστορίες το δράμα συνήθως εμφανίζεται μόνο στο κεφάλαιο της Κρητικής λογοτεχνίας, κατά τα άλλα συμπλωματικά και κάπως «εμπρεσιονιστικά»· εδώ τα κριτήρια επιλογής είναι αισθητικά και λογοτεχνικά (μιας ορισμένης κατεύθυνσης) και όχι της πρόσληψης και της κοινωνιολογίας του γούστου, αλλιώς οι θεατρικές επιτυχίες έπρεπε να έχουν ληφθεί υπόψη. Αλλά ο Beaton απορρίπτει κατηγορηματικά τέτοια κριτήρια: «I have tried fairly rigorously to exclude aesthetic judgements throughout this book» (σ. 6). Έτσι μένει η ελπίδα, η Θεατρολογία μελλοντικά να θεραπεύσει πιο στοργικά το γνωστικό αυτό αντικείμενο και να περιποιηθεί περισσότερο το νεοελληνικό δράμα, για να διαφοροποιήσει τον ισχύοντα λογοτεχνικό «κανόνα» και το δράμα να αξιωθεί τη σωστή είσοδο και στις λογοτεχνικές ιστορίες και σε εποπτικές παρουσιάσεις, όπως η προκειμένη. Έτσι ο αγγλόφωνος αναγνώστης (τώρα και ο ελληνόφωνος) δεν μαθαίνει τίποτε για το νεοελληνικό δράμα και θέατρο, σαν να μην είχε υπάρξει αυτό και σαν να αποτελείται ολόκληρη η λογοτεχνική παραγωγή του νεοϊδρυμένου μεσογειακού κράτους μόνο από ποίηση και την πεζογραφία. Ήδη ο Παλαμιάς τόνοις επανειλημμένα ότι το δράμα έχει μείνει «πίσω», αλλά αυτή η κρίση επηρεάζεται 1) από το γλωσσικό ζήτημα (στη δεύτερη έκδοση της ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας του Mario Vitti, Αθήνα 1987, αναφέρεται σε κάποια έκταση η καθαρόλογωση δραματική ποίηση του 19ου αιώνα), και 2) αντικαθεπτίζει μια κατάσταση των πραγμάτων γύρω στα 1900, όπου η θεατρική πρακτική, παρά την ύπαρξη του «Βασιλικού Θεάτρου» και της «Νέας Σκηνης» του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου δεν ήταν σε θέση να ανεβάσει απαιτητική συμβολιστική δραματοουργία σε ανεκτή μορφή στη σκηνή. Από επιστημονική άποψη όμως αυτό δεν μπορεί να σημαίνει, πως 1) αυτή η θεατρική ζωή δεν είναι άξια μελέτης και ανάλυσης, και 2) η ανεβασμένη ή απλώς δημοσιευμένη δραματολογία δεν έπρεπε να συμπεριληφθεί στον αναλυτικό ορίζοντα μιας λογοτεχνικής ιστορίας (η θεατρική παράσταση δεν είναι σήμα κατατεθέν για την λογοτεχνική αξία ενός δραματικού έργου! – μάλιστα στην περίοδο αυτή ισχύει συχνά ο σχεδόν το αντίθετο, βλ. την «Τρισεύγενη» του Παλαμιά).

Πέρα από αυτή την προβληματική επιλογή, η οποία θίγει ένα αδύνατο σημείο της νεοελληνικής φιλολογίας, η εποπτεία του βιβλίου είναι ευαίσθητη και έγκυρη. Αλλά δεν είναι εδώ ο χώρος να αποφανθούμε γι' αυτό (βλ. τη βιβλιοκρισία μου στα *Südost-Forschungen* 55, 1996, σσ. 560-564). Σε καμιά περίπτωση δεν με βρίσκει σύμφωνη η «πολυκριτική» που δημοσιεύτηκε στο «Βήμα» στις 16 Μαρτίου 1997· αλλά εδώ ενδιαφέρον μόνο τα θεατρολογικά. Η έλλειψη του δράματος στην κατά τα άλλα αξιόλογη Εισαγωγή του Beaton μας οδήγησε στην παρουσίαση ενός βιβλίου, που τελικά δεν πραγματεύεται τα θεατρικά πράγματα.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

